

AVRUPA KOMİSYONU 2015 TÜRKİYE RAPORU

Sivil Toplumunu İlgilendiren Maddeler

Bu belge Avrupa Komisyonu 2015 Türkiye Raporu'nda sivil toplumu ilgilendiren içeriği paylaşmaktadır; ancak TÜSEV'in kurumsal fikirlerini yansıtmamaktadır. Raporun tamamına [bu bağlantıdan](#) ulaşabilirsiniz.

2. SİYASİ KRİTERLER VE GÜÇLENDİRİLMİŞ SİYASİ DİYALOG

2.1. DEMOKRASİ

Seçimler

Genel seçim 7 Haziran'da yapılmıştır. Nispi temsil sistemiyle 500 milletvekili dört yıllığına seçilmiştir. Dört ana parti de yeni mecliste temsil hakkı elde etmiştir. İktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) oyların %40,87'sini, ana muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) %24,95'ini, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ,29'unu ve Halkların Demokratik Partisi (HDP) ,12'sini elde etmiştir. HDP seçimlere ilk kez bağımsız adaylarla değil parti olarak girmiştir. HDP çekirdek seçmeninin oyları dışında da oy alarak, mecliste temsil için gerekli olan ve Avrupa Konseyi üyesi ülkeler arasındaki en yüksek oran olmaya devam eden, 'lık ulusal seçim barajını aşmayı başarmıştır. Sivil toplum, seçime ilişkin işlemlerin izlenmesinde önemli katkı sağlamıştır.

Anayasada öngörülen süre içinde bir hükümet kurulamamış ve 1 Kasım'da %85'lik çok yüksek bir katılımıla tekrarlanmıştır. İletilen sonuçlara göre AK Parti oyların %49,5'ini (317 sandalye), CHP %25,3'ünü (134 sandalye), MHP ,9'unu (40 sandalye) ve HDP ,8'ini (59 sandalye) elde etmiştir. İktidarda olan AK Parti tek başına hükümet kurmak için yeterli oyu almıştır. Seçim kampanyalarının atmosferi, özellikle 10 Ekim'de Ankara'da düzenlenen bombalı terör saldırısı olmak üzere, zorlayıcı bir güvenlik ortamından etkilenmiştir. Basın kuruluşlarına ve parti aday ve binaları ile seçim kampanyasında görevli kişilere yönelik olarak düzenlenen saldırılarla birlikte ülke genelinde gerilim yükselmiştir. Uluslararası gözlemciler göre, vatandaşlar gerçek ve farklı siyasi seçenekler arasından seçim yapabilmıştır, ancak seçim kampanyası ortamı serbestçe kampanya yürütme imkânını sınırlamıştır ve basın özgürlüğü ciddi bir endişe konusu olmuştur. Uluslararası ve ulusal seçim gözlemcilerine yönelik yasal bir zeminin oluşturulması, seçim sürecine ilişkin güveni artıracaktır. Seçim kampanyalarının finansmanı kapsamlı bir şekilde düzenlenmemiş, sürecin şeffaflığını ve hesap verebilirliğini kısıtlamıştır.

Parlamento

Genel seçim öncesinde ortaya çıkan siyasi cepheleşme meclisin çalışmasına engel olmaya devam etmiştir. 7 Haziran'daki seçimden sonra göreve başlayan meclis, 1 Kasım'da seçimlerin tekrarlanması dolayısıyla yalnızca olağanüstü toplanmıştır. Siyasi partiler ve milletvekili dokunulmazlığına ilişkin yasal çerçevenin Avrupa standartlarıyla uyumlaştırılması konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. Yasamanın kapsayıcılığını, şeffaflığını, kalitesini ve yürütmenin etkili şekilde denetimini artırmak amacıyla, TBMM İçtüzüğü 'ne ilişkin kapsamlı bir reformun ayrıca gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Yasama ve politika oluşturma süreçlerinin bir parçası olarak yapılandırılmış sivil toplum istişare mekanizmaları da geliştirilmelidir. Yeni meclisin uzun süredir devam eden bu eksiklikleri ele almaya öncelik vermesi gerekmektedir.

Yönetişim

Görev süresi sona eren hükümet, Başbakan Davutoğlu liderliğinde, seçim öncesi dönemde temel politika alanlarında sürekliliği sağlamış olup AB katılım sürecine önem vermiştir. Türkiye genelindeki sivil toplumla bir dizi istişarelerde bulunmak suretiyle de iletişim stratejisini uygulamıştır. Yalnızca birkaç reform yapılmış olup iç güvenlik paketi gibi kabul edilen bazı mevzuat temel AB standartlarını karşılamamıştır.

Kamu Denetçiliği Kurumu aktif olarak çalışmış ve kötü yönetimle ilgili rutin davaları ele alma kapasitesini geliştirmiştir. Kurum, 2014'te yapılan 7.167 şikâyet başvurusundan %89'u ile ilgili karar vermiştir. 2015'te dosya yükü, Ağustos sonunda 25.000'e ulaşarak ciddi ölçüde artmıştır. Kamu yönetimi, Kamu Denetçiliği Kurumu tarafından verilen tavsiye kararlarına uyumu 2013'teki %24 'lük seviyeden, 2014'te %38'e çıkarmak suretiyle, bu alanda iyileşme kaydetmiştir. Kamu Denetçisi'nin, soruşturma başlatmak ve hukuk yolu açık olan davalara müdahale etmek için re'sen yetkisi bulunmamaktadır. Kurum, doğu ve güneydoğudaki insan hakları ihlalleri ile ilgili davalara müdahil olmamıştır.

Sivil toplum

Sivil toplum, sayıca artarak ve seçimlerin izlenmesi dâhil olmak üzere, Türkiye'deki kamusal yaşamın pek çok alanına dâhil olmayı sürdürerek etkin olmaya devam etmiştir. Hükümet ve sivil toplum örgütleri arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi yönünde bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Yetkililer, daha az olmakla beraber, insan hakları ile ilgili kuruluşlarla olan irtibatını devam ettirmiştir. Özellikle yeni mevzuatta sivil toplumla istişareye yönelik sistemli ve kapsayıcı mekanizmalar oluşturulmalıdır. Yasal, mali ve idari ortam, sivil toplumun gelişmesine daha fazla olanak sağlamalıdır.

Güçlü bir sivil toplum, demokratik bir sistemin çok önemli bir bileşenidir ve devlet kurumları tarafından bu şekilde kabul edilmeli ve bu çerçevede hareket edilmelidir. Onuncu Ulusal Kalkınma Planı'nın (2014-2018) hazırlanması ve ülke genelinde AB konularına odaklanan yüksek katımlı dört toplantı dâhil olmak üzere, yetkili kurumlar ile sivil toplum arasındaki etkileşim konusuna yönelik iyi örnekler mevcuttur. AB-Türkiye Sivil Toplum Diyalogu programları, AB'deki STK'lar ile birlikte 1.650'den fazla Türk sivil toplum kuruluşunu (STK) içermektedir. Programlar, sivil toplumun gelişmesine katkı sağlamak ve STK'ların yerel düzeyde daha fazla tanınmasına imkân vermektedir.

Ancak, STK'lar, katılımları için yapısal düzenlemeler bulunmadığından, politika oluşturma ve yasama süreçlerine genellikle etkin bir biçimde katılmamışlardır. Derneklerin, kayıt işlemleri, yetkilendirilme usulleri ve işleyişleri üzerindeki kısıtlamalar gibi yapısal sorunların ele alınması gerekmektedir. Kapatma davaları, cezaları, kısıtlamalar veya kamu otoritelerinin ayrımcı uygulamaları yoluyla bazı STK'ların rutin işlemlerine zorluk çıkarılmaya devam edilmiştir. Toplanma özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar, sivil toplumun bazı kesimleri için sorun olmaya devam etmiştir. Bazı durumlarda, insan hakları savunucularının faaliyetleri hakkında soruşturmalar yürütülmüş, davalar açılmış ve bu kişiler cezalara maruz kalmıştır.

Vergilere ilişkin düzenlemeler de dâhil, mevzuat STK'lara özel bağışa imkân vermemektedir. Sivil toplum, mali açıdan kırılğan ve kamu projelerinden gelen hibelere bağımlı olmaya devam etmiştir. Kamu finansmanı da yeterince şeffaf değildir.

2.3. HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ

Yolsuzlukla mücadele

Yasama açısından kamuda şeffaflığa ilişkin bir gelişme kaydedilmediğinden 2010-2014 Saydamlığın Arttırılması ve Yolsuzlukla Mücadelenin Güçlendirilmesi Stratejisi ve Eylem Planında yer alan başlangıç düzeyindeki hedeflere ulaşılamamıştır. Başlangıçtaki eylem planında toplamda 28 koruma, uygulama ve farkındalık yaratma tedbirinin altı çizilmiştir. Devlet sırları, ticari sırlar ve kamu alımlarına ilişkin mevzuatın ve kamu görevlileri hakkındaki soruşturmalara ilişkin izin sisteminin gözden geçirilmesi gibi başlangıç hedefleri bugüne kadar ele alınmamıştır. Sivil toplum, söz konusu stratejinin uygulanmasına çok az katılım sağlamıştır. Yaptıkları çalışmalara ilişkin raporlar kamuoyuna açık olmadığından çalışma grupları tarafından gerçekleştirilen çalışmalar şeffaf değildir. Türkiye, Saydamlığın Artırılması ve Yolsuzlukla Mücadelenin Güçlendirilmesi Stratejisi veya Eylem Planını bugüne kadar güncellememiştir.

2.4. İNSAN HAKLARI VE AZINLIKLARIN KORUNMASI

Anayasa, insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunmasını güvence altına almaktadır. Son on yılda uygulamada önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Ancak temel eksiklikler hala mevcuttur. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nden (AİHS) kaynaklanan haklar ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihadı henüz tam olarak uygulanmamaktadır. Geçtiğimiz iki yılda özellikle, ifade özgürlüğü ve toplanma özgürlüğü alanlarında önemli ölçüde gerileme olmuştur.

Kolluk birimlerine, yeterli yargı veya bağımsız meclis denetimi olmaksızın, geniş takdir yetkileri tanımak suretiyle, Mart 2014'te hazırlanan AİHS ihlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı'nda ortaya konulan tedbirlerle çelişen İç Güvenlik Kanunu kabul edilmiştir. Temmuz'dan bu yana ülkenin doğu ve güneydoğusunda şiddetin artması, son dönemde insan hakları ihlallerine ilişkin ciddi endişeler doğurmuştur. Bu bağlamda alınan terörle mücadele tedbirlerinin orantılı olması gerekmektedir. Türkiye'nin, AİHM içtihadını ve tüm hakları kapsayacak şekilde eylem planının kapsamını genişletmesi ve uygulamasının izlenmesinin iyileştirmesi gerekmektedir.

Eksiklikler özellikle aşağıdaki alanları etkilemektedir:

- *İfade özgürlüğü, özellikle mevzuatın keyfi ve kısıtlayıcı biçimde yorumlanması, siyasi baskılar, oto-sansür uygulamasına da yol açan, gazetecilerin işten çıkarılmaları ve sıklıkla aleyhlerine açılan davalar nedeniyle çoğu zaman engellenmektedir.*
- *Toplanma özgürlüğü, özellikle, polisin gösterilerde orantısız güç kullanması ve kolluk görevlilerine yönelik yaptırımların bulunmaması nedeniyle, yasal zeminde ve uygulama zemininde, aşırı derece kısıtlanmaktadır.*
- *Ayrımcılık yapmama ilkesi, yasal zeminde ve uygulamada yeterince uygulanamamakta ve korunmaya en muhtaç gruplar ile azınlık mensuplarının hakları yeterince korunmamaktadır. Toplumsal cinsiyet temelli şiddet, ayrımcılık ve azınlıklara yönelik nefret söylemi, lezbiyen, eşcinsel, biseksüel, transseksüel ve interseks (LGBTI) bireylerin haklarına saygı başlıca endişe verici alanlardır.*
- *Ceza ve terörle mücadele mevzuatı AİHM içtihadıyla henüz uyumlu değildir ve uygulamada orantılılık ilkesinin gözetilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.*

İfade özgürlüğü

Türkiye, ifade, basın ve internet özgürlüğüne saygı gösterilmesi konusunda belirli düzeyde hazırlıklıdır. Birkaç yıllık ilerlemenin ardından, son iki yılda ciddi bir gerileme görülmüştür. Son yıllarda, bazı hassas ihtilafli konular serbest bir ortamda tartışılabilirken, gazeteciler, yazarlar veya sosyal medya kullanıcıları aleyhine devam eden ve yeni açılan ceza davaları ciddi bir endişe kaynağıdır. İnternet Kanunu'nda Avrupa standartlarından önemli ölçüde geriye gidiş niteliği taşıyan değişiklikler, hükümetin, aşırı geniş kapsamlı gerekçelerle ve mahkeme izni olmaksızın içeriğe erişimi engelleme yetkisini artırmıştır.

Gazetecilerin sindirilmesi

Türkiye'de cezaevlerindeki gazetecilerin sayısı 2011'den beri önemli ölçüde azalmışsa da cezaevlerindeki, çoğu Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarla itham edilen ya da bu suçlardan haklarında hüküm verilen gazetecilerin sayısı hâlâ 20'den fazladır. Hükümetin basın üzerindeki güçlü baskısını devam ettirmesi nedeniyle çok sayıda tutuklama, duruşma, gözaltı, kovuşturmayla ilaveten sansür davaları ve işten çıkarmalar da meydana gelmiştir. Bazı uluslararası gazeteciler sınır dışı edilmiştir. Devlet ve devlet dışı aktörler tarafından gazetecilere ve basın kuruluşlarına sıklıkla yöneltilen tehditler ve çeşitli şekillerdeki sindirme eylemleri ciddi endişe konusu olmaya devam etmektedir. Gazetecilere yönelik münferit fiziksel saldırılar gerçekleşmiştir; bunlar yetkililer tarafından soruşturulmaktadır. Doğu ve güneydoğuda tırmanan şiddet ve ülke çapında artan gerilim karşısında basın kuruluşlarına yönelik bir dizi saldırı gerçekleşmiş ve yetkili makamlar, basın özgürlüğünü daha da kısıtlayan girişimlerde bulunmuştur.

Yasama Ortamı

Uygun olmayan kısıtlamalara izin verdiğinden, Anayasa ifade özgürlüğü hakkını tam olarak güvence altına almamaktadır. Çok sayıda kanun ifade özgürlüğünü kısıtlamaktadır ve Avrupa standartlarıyla uyumlu değildir. Mart 2015'te yeniden değiştirilen İnternet Kanunu, hükümetin aşırı geniş kapsamlı gerekçelerle ve mahkeme izni olmaksızın içeriğe erişimi engelleme yetkisini artırmıştır. Ceza Kanunu kapsamında, Cumhurbaşkanı da dâhil olmak üzere, üst düzey siyasetçilere hakaret nedeniyle başlatılan kovuşturma sonucunda, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası kararı çıkması ve suç, basın veya sosyal medya aracılığıyla alenen işlenmişse bu sürenin daha da artırılması mümkündür. Söz konusu mevzuat AİHM içtihadıyla uyumlu değildir. Dini değerlerin aşağılanması, hapis cezası gerektiren bir suçtur. Hapis cezasının yanı sıra, yüksek para cezalarının da özgür basın haberciliği üzerinde caydırıcı etkileri olmuştur. Nefret söylemine ilişkin mevzuat AİHM içtihadıyla uyumlu değildir.

Mülteciler ve yerlerinden olmuş kişiler

Türkiye, Suriyelilere koruma sağlamak için kayda değer bir çaba sarf etmeye devam etmiştir. Türkiye, yaklaşık 2 milyonu Suriyeli olan 2,2 milyonluk bir nüfusla, dünyadaki en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapan ülkedir. Bu kadar yüksek sayıda mülteci nüfusuna koruma sağlanması ve bu kişilerin entegrasyonu, bu amaçla yaklaşık 6,7 milyar avro harcayan ülke için önemli bir sorundur. Ekim 2014'te çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği'nin, Suriyelilerin entegrasyonunu güçlendirmesi beklenmektedir. Geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler sağlık, çeviri ve eğitim hizmetlerinden faydalanabilmektedirler. Ancak, bazı hukuki boşluklar mevcuttur. Türkiye'nin, geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin iş gücü piyasasına erişimlerini sağlayan mevzuatı kabul etmesi gerekmektedir. Söz konusu mevzuat, geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin istihdam edilebilecekleri sektörler ve iller listesi de dâhil, özellikle iş gücü piyasasına erişime ilişkin detaylı

kuralların ve prosedürlerin belirlenmesini kapsamaktadır. Özellikle oturma izni alınması ve sağlık sigortası konularında hâlâ güçlüklerle karşılaşıldığından, Türkiye'nin, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun uygulanmasına yönelik ikincil mevzuatı da kabul etmesi gerekmektedir. Bu konularda daha fazla ilerleme kaydedilmesi, Türkiye'deki Suriyelilerin kendilerine daha fazla yetebilir olmalarını sağlayacaktır.

4. ÜYELİK YÜKÜMLÜLÜKLERİNİ ÜSTLENEBİLME YETENEĞİ

4.10. FASIL 10: Bilgi Toplumu ve Medya

İnternet Kanunu Mart'ta üçüncü kez değiştirilmiş ve Telekomünikasyon İletişim Başkanlığına internet içeriği ve kullanımı konusunda daha kapsamlı ve kısıtlayıcı yetkiler verilmiştir. Yasal çerçeve ifade özgürlüğü, internet özgürlüğü, özel hayatın gizliliği ve kişisel verilerin korunmasına ilişkin ciddi endişelere neden olmaktadır.

4.23. FASIL 23: YARGI VE TEMEL HAKLAR

Yargının işleyişi

Yargı sistemindeki temel eksikliklerin ele alınmasını amaçlayan gözden geçirilmiş Yargı Reformu Stratejisi (2015-2019), Nisan 2015'te kabul edilmiştir. Strateji, ele alınması gereken kilit konulara yönelik 10 hedef içermektedir. Ancak önceki stratejinin uygulanmasına ve diğer eksikliklerine yönelik ayrıntılı bir değerlendirme sunmamaktadır. Strateji, sorumlu kuruluşları ve takvimi belirleyen ancak öngörülen adımlar ve eylemler ile ilgili sınırlı ayrıntılar içeren ve bütçesel etkiler ile herhangi bir değerlendirmenin yer verilmediği çok genel bir planlama belgesidir. Strateji'nin, sivil toplum dâhil, ilgili tüm paydaşların katılımıyla uygulanması büyük önem taşımaktadır.

Temel haklar

İnsan haklarının geliştirilmesi ve uygulanması konusunda, TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Mart 2015'te AİHM kararlarının uygulanmasını incelemek üzere bir mekanizma oluşturmuştur. Söz konusu mekanizma, bir sonraki meclis döneminde işlevsel hale gelecektir. Anayasa Mahkemesi ve diğer yüksek mahkemeler, toplanma özgürlüğü, düşünce özgürlüğü veya sendikal haklar gibi alanlarda aldıkları kararlarda AİHM içtihadını izlemeye devam etmişlerdir. Ancak, AİHS ihlallerinin önlenmesine yönelik 2014 eylem planının uygulanması konusunda sınırlı ilerleme kaydedilmiştir.

İnsan haklarının geliştirilmesi ve uygulanması konusunda, TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, Mart 2015'te AİHM kararlarının uygulanmasını incelemek üzere bir mekanizma oluşturmuştur. Söz konusu mekanizma, bir sonraki meclis döneminde işlevsel hale gelecektir. Anayasa Mahkemesi ve diğer yüksek mahkemeler, toplanma özgürlüğü, düşünce özgürlüğü veya sendikal haklar gibi alanlarda aldıkları kararlarda AİHM içtihadını izlemeye devam etmişlerdir. Ancak, AİHS ihlallerinin önlenmesine yönelik 2014 eylem planının uygulanması konusunda sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Genel olarak, söz konusu eylem planının gözden geçirilmesi ve terörle mücadele alanında insan haklarının korunması da dâhil olmak üzere AİHS'nin ihlal edildiği belirlenen tüm alanları kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir. Kolluk birimlerine, arama, el koyma, tutuklama ve silah kullanma yetkisi gibi geniş takdir yetkileri sağlayan ve Mart'ta kabul edilen iç güvenlik mevzuatı, eylem planında yer alan tedbirlerle çelişmektedir. Temmuz'da yürürlüğe giren yönetmelikle birlikte bu durum ayrıca, barışçıl göstericilerin toplanma özgürlüğünü ve ifade özgürlüğünü daha fazla engellemiştir.

Türkiye İnsan Hakları Kurumu, bazı raporlar yayımlamıştır. Söz konusu bu raporlardan Gezi Parkı protestolarına ilişkin olan bir tanesi, işkence ve kötü muamele, ifade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, yaşama hakkı ile güvenlik güçleri için etkili soruşturma ve öneriler konularında tavsiyeler içermektedir. Türkiye İnsan Hakları Kurumunun işlevsel açıdan bağımsızlığının, kanunda yapılacak değişikliklerle güçlendirilmesi ve kurumsal kapasitesinin artırılması gerekmektedir. Kurumların ya da bireylerin, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun incelemelerine cevap vermeleri ya da önerilerinin takibine ilişkin Komisyonu bilgilendirmeleri yönünde bir yasal dayanak bulunmamaktadır. İç güvenlik paketi gibi ilgili mevzuat düzenlemelerine ilişkin olarak Komisyona danışılması gerekmektedir.

İfade özgürlüğü konusunda, gazetecilere yönelik en az dört fiziksel saldırı gerçekleştirilmiş; bir gazeteci ateşli silahla ağır yaralanmıştır. Mart 2015'te yeniden değiştirilen İnternet Kanunu, özel hayatın korunması ve mülkiyet güvenliği, ulusal güvenlik, kamu düzeni, suçun önlenmesi ve genel sağlığın korunması gibi gereğinden fazla gerekçeye dayanarak mahkeme kararı olmaksızın medya içeriğine erişimin engellenmesi sürecinin başlaması için hükümetin sahip olduğu yetkileri artırmıştır. Yerli ve uluslararası gazeteci dernekleri Türkiye'de ifade özgürlüğü ve özgür basın konusunda bir gerileme olduğunu kaydetmeye devam etmiştir.

Toplanma özgürlüğü ülke çapında genel olarak uygulanmıştır. Bununla birlikte, önceki Hükümet toplumsal protestolara karşı hoşgörüsüz yaklaşımını artırmış ve toplanma hakkını kısıtlayıcı yorumlamaya devam etmiştir. Gösterileri sebep göstermeksizin düzenli olarak engellemiş ve böylelikle Avrupa standartlarını karşılayamamıştır. Polis, 1 Mayıs kutlamaları ve 28 Haziran'da İstanbul'da yapılan (LGBTI) onur yürüyüşü gibi birçok olayda aşırı güç kullanmıştır. Taksim Meydanı'nda 1 Mayıs yürüyüşlerine izin verilmemiştir. Kobani'deki durum ve yolsuzluk iddiaları gibi konularda yapılan gösterilerin, Terörle Mücadele Kanunu temelinde ele alınmasına devam edilmiştir. Yetkili makamların, iç güvenlik paketinin ve ilgili uygulama mevzuatının verdiği genişletilmiş yetkileri kullanmaya başlamasıyla, doğuda ve güneydoğuda tırmanan şiddet ortamının da etkisiyle, uygulamada daha fazla kısıtlama getirilmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin Haziran'da almış olduğu bir karar doğrultusunda, toplanma özgürlüğü alanındaki ilgili AİHM içtihadının gözetilmesi ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun, buna uygun olarak ivedilikle gözden geçirilmesi gerekmektedir. Acil durumlarda tıbbi yardımın sağlanması üzerindeki olası kısıtlamalara yönelik endişeler devam etmektedir.

Örgütlenme özgürlüğü Anayasa ile güvence altına alınmıştır. Mahkemeler tarafından, uygulamada örgütlenme özgürlüğünü kısıtlamak için, ulusal güvenlik, genel ahlak ve Türk aile yapısına ilişkin iddialara başvurulmaya devam edilmiştir. İnsan hakları ve Kürt meselesi ile ilgili çalışmalar yürüten en az yedi dernek kapatma davalarıyla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu gibi diğer dernekler aleyhinde de davalar açılmıştır. Yerli ve yabancı kuruluşların örgütlenme özgürlüğüne ilişkin mevzuatın ve bu mevzuatın uygulanmasının, Avrupa standartları ve en iyi uygulamalar ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Derneklere kaydı, derneklerin izin usullerini ve işleyişini kısıtlayan hükümlerin, uygulamaya yönelik olarak net kriterlerle gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Mülkiyet hakları ile ilgili olarak, 2011 yılında revize edilen 2008 tarihli Vakıflar Kanunu'nun uygulanmasına ilişkin çalışmalar devam etmiştir. Vakıflar Meclisi, taşınmazların iadesini onaylamayı ve tazminat ödemeyi sürdürmüştür. Bununla birlikte, Kanunun uygulanmasına ilişkin daha fazla çabaya ihtiyaç duyulmaktadır. Yürürlükteki mevzuat kapsamının, hâlihazırda devlet tarafından idare edilen vakıfları ve üçüncü kişilere devredilmiş vakıf mallarını kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir.

Ocak'ta Vakıflar Meclisi, İstanbul'daki Ermeni Katolik Kilisesinin tüzel kişiliğini (vakıf statüsünü) iade etmiştir. Mor Gabriel Süryani Ortodoks Manastırının arazi mülkiyeti konusundaki davalar da dâhil olmak üzere, mülkiyet iadesine ilişkin çok sayıda dava devam etmiştir. Latin Katolik Kilisesinin tüzel kişiliği ve cemaat vakfı statüsü bulunmamaktadır ve bu durum taşınmazların tescili ile geçmişte el konulmuş olan taşınmazların iadesini veya tazminini imkânsızlaştırmaktadır. Türk makamlarının değiştirilen 2012 tarihli Tapu Kanunu'nun diğer ülke vatandaşlarının dışında Yunanistan vatandaşlarının mülk edinimini kısıtlayan uygulamasını takiben, Yunanistan vatandaşlarının mülkiyetin miras yoluyla edinilmesi ve mülkiyetin tescil edilmesinde hâlâ sorunlarla karşılaştığı bildirilmiştir. Venedik Komisyonunun mülkiyet ve eğitim haklarının korunmasına ilişkin 2010 tavsiyelerinin uygulanması gerekmektedir.

Ayrımcılık yapmama konusunda, ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin Avrupa standartları ile uyumlu kapsamlı bir çerçeve kanunun acilen kabul edilmesi gerekmektedir. Ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin hukuki çerçeve, etnik köken, cinsel yönelim ve/veya toplumsal cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık yapılmasını açık bir şekilde yasaklamamaktadır. Türk Ceza Kanunu, etnik kökene dayalı nefret suçlarını kapsamamaktadır. Nefret suçlarına ilişkin veri tabanı bulunmamaktadır. Eşitliği teşvik etmek, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, anti-Semitizm ve hoşgörüsüzlük ile mücadele etmek ve ayrımcılık mağdurlarının şikâyetlerini ele almak üzere uzmanlaşmış bir birim oluşturulmamıştır. Etnik ve dini gruplar ile toplumsal cinsiyet çeşitliliğini destekleyen gruplar tarafından sosyal hayat ve istihdam konusunda ayrımcılık vakaları rapor edilmeye devam etmiştir. Uygulamada ayrımcılıkla mücadelenin yürütülmesine yönelik önemli çabalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Kadın-erkek eşitliğine ilişkin hukuki ve kurumsal çerçeve mevcuttur. Jandarma Genel Komutanlığı, kadına yönelik şiddetle mücadele için kapasitesini güçlendirmeye başlamıştır. Bununla birlikte, kadınların geleneksel rolünün desteklenmesi, mevzuatın yeterince etkin bir biçimde uygulanmaması ve hizmetlerdeki düşük kalite, kadına karşı ayrımcılığı ve toplumsal cinsiyet temelli şiddeti önemli endişe konuları haline getirmektedir. Siyasetçiler ve hükümet yetkilileri kanun ile düzenlenmiş toplumsal cinsiyet eşitliği ilkelerine uymak ve kadınlara yönelik küçük düşürücü açıklamalardan kaçınmakla görevlidir. Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair yürürlükteki Kanun'un ve ilgili ulusal eylem planının uygulanmasına yönelik çabaların artırılması ve Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Kadınların şiddetten korunması ve mağdurların adli yollara başvurması durumunda adli yardım yetersizdir. Kadın ticareti, zorla alıkoyarak fuhuş ve cinsel sömürü konularındaki mevcut durum, özellikle Suriye'den gelen mülteciler arasında ciddi biçimde kötüleşmiştir. Yargı kararlarının önleyici ve caydırıcı etkisinin güçlendirilmesi için hukuki çerçevenin değiştirilmesi gerekmektedir. Resmi yardım talebinde bulunan veya yargı sistemine başvuran kadınların sayısı az miktarda artış göstermekle birlikte hâlâ oldukça düşüktür. "Rızaya dayalı olma", "haksız tahrik" ve "yaşından büyük gösterme", cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarla ilgili cezalarda uygulanan indirimlerin gerekçesini oluşturmaya devam etmiştir. Toplumsal cinsiyet temelli Şiddete ilişkin kapsamlı veri toplanması için bir sistem bulunmamaktadır. Adli tıp raporlarının hazırlanmasında ciddi gecikmeler yaşanmaktadır. Bütçede önleyici tedbirlere ayrılmış herhangi bir harcama kalemi yer almamaktadır. Aile içi şiddet mağdurları için sığınma evlerinin kapasitesi artırılmıştır, ancak uluslararası standartlarla uyumlu hale gelecek şekilde daha da geliştirilmesi gerekmektedir. Kolluk görevlilerinin eğitimlerinin kapsamı genişletilmeli ve kurumlar arası işbirliği daha da iyileştirilmelidir.

Özellikle erken yaşta evlilik veya çocuk işçiliği nedeniyle okul terkleri konusunda olmak üzere eğitimde toplumsal cinsiyet farklılığı önemli düzeyde seyretmeye devam etmektedir. Haziran'daki genel seçimlerin sonrasında kadın milletvekillerinin sayısı 79'dan 98'e yükselmiştir. Ancak, bu rakam 1 Kasım seçimlerinde 82'ye düşmüştür ve hâlihazırda TBMM'deki 550 koltuğun 'ini oluşturmaktadır. Yerel yönetimler bakımından, 81 il valisinin yalnızca 3'ü ve 30 büyük şehir belediye başkanının da 3'ü kadındır. Kadınların kamu sektöründe ve özel sektördeki yöneticilik pozisyonlarında da temsilleri yetersiz olmuştur. Kadınların istihdama, politika oluşturma süreçlerine ve siyasete daha fazla katılımları gerekmektedir.

Çocuk haklarıyla ilgili olarak, genel politika, mevzuat, koordinasyon ve izleme bakımından sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. 2013-2017 Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı uygulanmamıştır ve Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu toplanmamıştır. Kadın ve çocuk hakları konusundan münferiden sorumlu olmak üzere görevlendirilen kamu denetçisi mevcut durumu iyileştirmek için kayda değer çaba sarf etmiştir. Bununla birlikte, çocuk haklarıyla ilgili şikâyetle bulunma ve raporlama konusundaki düzenlemeler kapsamı ve etkililikleri bakımından sınırlıdır.

Lezbiyen, eşcinsel, biseksüel, transseksüel ve interseks bireylerin (LGBTI) temel haklarına saygı gösterilmemesi ciddi bir endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Danıştay, Kasım 2014'te bir öğretmenin cinsel yönelimi nedeniyle meslekten çıkarılmasına ilişkin kararı iptal etmiştir. Aralık'ta verilen bir yargı kararı ile LGBTI bireylerin hakları sivil toplum kuruluşlarının iç tüzüklerine dâhil edilmiştir. Bununla birlikte, nefret suçları ve transseksüellere yönelik saldırı ve cinayetler ciddi bir endişe kaynağıdır. Bu tür nefret suçlarına karşı koruma sağlayan özel bir mevzuat bulunmamaktadır. Transseksüeller keyfi para cezaları, ev baskınları ve polis şiddetine maruz kalmaya devam etmiştir. AİHM, Mart 2015'te cinsiyet değiştirmenin tanınması bakımından Türkiye'deki ulusal gerekliliklerin aşırı olduğuna hükmetmiştir. İstanbul'da Haziran'da gerçekleştirilen LGBTI onur yürüyüşü, zayıf gerekçelerle yasaklanmış ve polisin orantısız güç kullanımıyla sonlandırılmıştır.

Romanlara Yönelik Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı henüz kabul edilmemiştir. Strateji, uygulamaya ilişkin tedbirleri, bütçeyi ve takvimi belirlemelidir. Mart 2015'te, Trakya Üniversitesinde, Roman Dili ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü kurulmuştur. İlk defa ana muhalefet partisi CHP'den bir Roman aday, milletvekili seçilmiştir. Bir Roman STK'nın şikâyeti üzerine, ayrımcı dil kullanan bir televizyon dizisi yayından kaldırılmıştır. Roman vatandaşlara yönelik yeni linç girişimleri olmuştur ve bu suçtan ötürü 30 dava devam etmektedir.

4.24. FASIL 24: ADALET, ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK

İltica

Türkiye, Suriyeli mültecilere koruma sağlamak amacıyla önemli ölçüde ve kesintisiz çaba sarf etmiştir. Türkiye bugün, dünyadaki en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapmaktadır. Kayıt altına alınan yaklaşık 2 milyon Suriyeliye geçici koruma sağlanmıştır. Mültecilerin yaklaşık 270.000'i Türkiye'de 10 ilde bulunan, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı idaresindeki 25 kampta ve 1,7 milyondan fazlası da ülke çapında halk arasında yaşamaktadır. Sivil toplum kuruluşları, kamplarda hizmet sunulması bakımından sınırlı erişime sahiptir. Kayıtlı ya da kaydedilmeyi bekleyen Suriyeli olmayan toplam sığınmacı sayısı artmaya devam etmiş ve Mayıs'ta yaklaşık 230.000'e ulaşmıştır. Türkiye'deki Suriyeli olmayan mülteci nüfusu arasında en büyük grubu Iraklılar oluşturmakla birlikte Afgan, İranlı ve Somalili mülteciler de büyük gruplar oluşturmaktadır.

Bu kadar büyük bir mülteci ve yerlerinden olmuş kişilerin kitlesel akınının yönetilmesi, hâlihazırda bu amaçla 6,7 milyar avrodan fazla harcama yapmış olan Türkiye için önemli bir sorundur. Ekim 2014'te kabul edilen, geçici korumaya ilişkin yönetmelik Suriyeli mültecilere odaklı olup sağlık, eğitim, sosyal destek ve çeviri hizmetleri gibi temel hizmetlere erişim için ön koşul olarak kayıt şartını getirmektedir. Bu yönetmelik, geçici koruma kapsamındaki kişilerin iltica prosedürlerine erişimlerini kapsamamaktadır.

Yetkililerin övgüye değer çabalarına rağmen, yaklaşık 500.000 mülteci çocuk eğitime erişim sağlayamamıştır. Kampların dışında ikamet eden mülteciler, temel hizmetlere erişimde hâlâ büyük zorluklarla karşı karşıyadır. Türkiye çapındaki 80 uydu şehir, Suriyeli olmayan mültecilere yönelik ulusal barınma sisteminin bir parçasıdır. Makul yaşam koşulları ve temel hizmetlere erişim bakımından kabul kapasitesi, şehirden şehire değişiklik göstermekle birlikte genel olarak sınırlıdır. Bu durum yerel kapasite ve kaynaklar üzerinde önemli bir yük oluşturmuştur.

Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli mültecilerin iş piyasasına erişimlerinin sağlanması, mültecilerin kendi kendilerine yeterliliklerini büyük ölçüde artıracak ve Türkiye'de saygın bir şekilde kalmalarına imkân tanıyacaktır. Geçici ya da şartlı koruma altındaki kişilere çalışma izni başvurusu yapma imkânı sağlayan mevzuatın yasalaşması konusunda herhangi bir gelişme olmamıştır.

Türkiye'nin "geri göndermeme" ilkesine uymadığı durumların olduğu bildirilmiş ve bunlar sivil toplum tarafından eleştirilmiştir.

Örgütlü suçlarla mücadele

İnsan ticareti ile mücadelenin her veçhesiyle koordinasyonundan ve mağdurların korunmasından sorumlu Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, insan ticareti mağdurlarının korunmasına yönelik bir birim oluşturmuştur. Türkiye'nin insan ticareti mağdurlarını kabul etme kapasitesi gibi insan ticareti mağdurlarını tespit etme kapasitesi de hala sınırlıdır. İstanbul, Ankara ve Antalya'da, -tamamı STK'lar tarafından işletilen- mağdurlara yönelik sığınma evleri bulunmaktadır. Buralarda, adli, psikolojik ve tıbbi yardım sağlanmaktadır.

4.27. FASIL 27: ÇEVRE VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

Türkiye Kasım 2014'te, Mayıs 2013'ten sonra başlayan projeler için çevresel etki değerlendirmesi gereklilikleri getirmek suretiyle, çevre alanındaki yatay mevzuatını değiştirmiştir. Sivil toplum, kamuoyu ise yetersiz düzeyde istişare edilmesini ve usule ilişkin gerekliliklerin yetersizliğini eleştirmeye devam etmektedir. Sınır ötesi istişareler yapılmasına yönelik usuller AB müktesebatına uyumlu hale getirilmemiştir.